

Znamenný rospev – 3. hlas

v *prostopení*

Katalóg normatívnych popevkov

V irmologione 3. hlasu ZR je *prostopenie* zastúpené iba nedeľným kánonom a 9. piesňou z kánona *Sritenia*. V prameňoch ako Choma, J1086-7 nachádzame nápevy, ktoré sa len málo líšia od tradície starších irmologionov z karpatskej oblasti, takže ich ťažko možno považovať za *prostopenie* v osobitnom zmysle slova. V prameňoch ako *PR*, *Orosz*, ale aj *Bobák* (!), zase namiesto očakávaného *prostopenia* nachádzame presne skopírovaný nápev z L1816. Z toho možno usúdiť, že irmosy 3. hlasu sa zrejme neuchytili v ústnej tradícii, kde do dnešných dní zvyknú mnohí kantori používať radšej iteratívny bulharský nápev.

Jediným prameňom, ktorý uvádza irmosy 3. hlasu v osobitnej redakcii, je *Bokšay*. Jeho melódie síce vychádzajú zo staršej ruténskej tradície, ale majú svoje charakteristické črty umožňujúce čiastočne definovať na ich základe irmologický 3. hlas *prostopenia*. Pri podrobnom skúmaní *Bokšaya* však narážame, okrem malého počtu irmosov, na jeden vážny problém – osobitosť jeho nápevu spočíva ani nie tak v melodike, ktorá je u *Bokšaya* iba miernym zjednodušením staršej tradície, ale predovšetkým v rozbití pôvodnej štruktúry nápevov. *Bokšayove* nápevy sú osobitné ani nie tak preto, žeby uchovávali akúsi lokálnu tradíciu, ako skôr tým, že sú doslova poškodené a nesystematicky zjednodušené, azda v dôsledku neschopnosti kantora si ich zapamätať. Systém 3. hlasu *prostopenia* je preto neúplný¹ a navyše nespoľahlivý, takže je otvorenou otázkou, ako a nakoľko sa dá v praxi použiť. Návrat k pôvodným ruténskym melódiám je v 3. hlase možno najlepším riešením.

Na druhej strane, významným príspevkom *prostopenia* k poznaniu teoretických základov 3. hlasu je iteratívny stichirový nápev. V ňom sa zachoval reálny zvuk troch popevkov, ktorý nám umožňuje porozumieť pôvodnému ladeniu stupnice 3. hlasu.

¹ Uvádžame zoznam len tých popevkov, ktoré sú u *Bokšaya* prítomné.

Triedy V-II, V-II*, S-II

Osoka plná

Osoka v prostopení podľa Bokšaya stráca nástup od tónu *c*. Prekvapuje, že nápev nesleduje jednoduchšiu melódiu v J029, 480.

Rôzne iné varianty *osoky* nemajú u Bokšaya zodpovedajúcu paralelu.

Derbica

Derbica u Bokšaya melodicky nadväzuje výlučne na jednoduchý ruténsky variant s nerozdobenou finálou:

Ešte vo väčšej miere než v RI badáme u Bokšaya slobodu v zámene *derbice* a *osoky*.²

K-predsadenie

K-predsadenie v prostopení podľa Bokšaya nadobúda rýchlejší spád a nota *b* je zvýšená.

Zavod / P-predsadenie

P-predsadenie/Zavod sa v prostopení podľa Bokšaya nachádza iba raz³ na svojom mieste (Vskr 6) a to v dôsledku aplikácie na nový preklad iba na troch slabikách. Normatívnu melódiu v prostopení teda nemáme.

Prechvat

Prechvat v prostopení podľa Bokšaya nájdeme len vo Vskr 3:

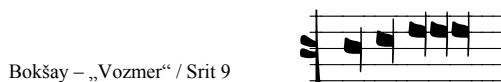
² Máme na mysli samozrejme iba miesta, kde je súvis Bokšayovej a ruténskej melódie nepochybný.

³ Nepočítame Vskr 7, kde je miesto *zavodu* *K-predsadenie*. Vzhľadom na neporiadok v stavbe melódie môže ísť len o náhodu. Podobnou náhodou, bez súvisu s tradíciou RI, sa objavuje *zavod* v Vskr 5, opäť na troch slabikách.

Triedy V,S-III. a V,S-IV.

Vozmer

Už v najstarších RI si môžeme všimnúť zvláštny rys kánonov *Srit* a *Vskr*, kde sa *vozmer* s *pojezdka* jednotne (teda nejde o náhodu) melodicky interpretujú ako *stredná kulizma*. Namiesto *vozmeru* tu teda nachádzame len deklamáciu na tóne *d*. Bokšayovo prostopenie umožňuje hľadať *vozmer* iba v irmosoch *Vskr* 1 a *Srit* 9, kde nachádzame popevky takmer zhodné so znením RI:

Pojezdka

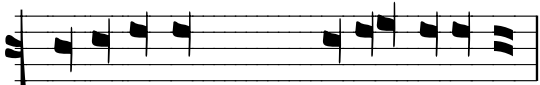
V kánonoch *Srit* a *Vskr* v RI sa *vozmer+pojezdka* prekladajú melódiou *kulizmy*. Vzhľadom na to, že v Bokšayovom prostopení sa zachoval iba kánon *Vskr* a *Srit* 9, interpretácia popevku nadväzuje výlučne na kulizmovú melódiu. Matný obraz o nej si môžeme utvoriť na základe dvoch výskytov, kde je ale prostopenie dosť nepresné.

Pojezdka sa zároveň zachovala ako formula A iteratívneho nápevu stichír, pričom jednoznačne potvrdzuje, že tón *e* v 3. hlase musí byť neznižovaný.

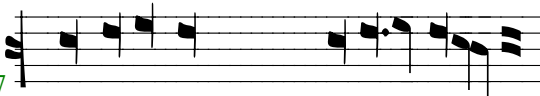
Vozmer+Pojezdka, Bokšay

J1086/7

Choma

Bokšay

Z *pojezdky* sa v iteratívnom nápeve odčlenila časť prístupky ako samostatný popevok (formula C).

Triedy V,S-V. a V-VI.

Prihlaska veľká

V Bokšayovom prostopení nachádzame *prihlasku* iba dvakrát. Ide vždy o „holú“ *prihlasku*, melodicky zhodnú s ruténskym znením:

Trieda KM

Kulizma plná/stredná

Už v podkarpatských irmologionoch 18. storočia badáme občasnú tendenciu rozdeliť *K-predsadenie*+*Kulizmu* ešte pred deklamáciou *kulizmy*. V Bokšayovom prostopení sa to stalo normou. Melodicky sa plná *kulizma* nelíši od strednej.

K-predsadenie... // Kulizma...

Nové delenie – Bokšay:

Kulizma s nízkym nástupom

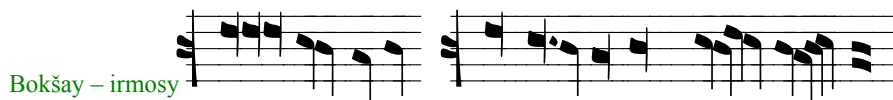
U Bokšaya sa redukovaná *plná kulizma* vyznačuje absenciou nástupnej časti

Bokšay

Nametka

V irmosoch v Bokšayovom prostopení má *nametka* jednoduchší rytmus ako v RI.

Bokšay – irmosy

Orosz

Bokšay, Bobák, Ba

Zadevec

V irmosoch Bokšayovho prostopenia sa zachoval iba krátky nižší *zadevec stredový* bez deklamácie. Jeho rytmus je jednoduchší, melódia je bez rozdrobení. *Zadevec* s deklamáciou *d* je zas formulou B iteratívneho nápevu, kde nadobúda niekoľko rytmických variantov a má bohatší nástup. V prešovskej tradícii sa vrchol kadencie rozdelil medzi dve slabiky.

Bokšay – irmosy

Bokšay

Orosz

Bobák, Ba

Taganec

V Bokšayovom prostopení (Vskr) má *taganec* (presvedčivo doložené len typy c, e, f, g) približne rovnaké znenie ako v RI:

Bokšay c,g var.

e)

f)